

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

КОРЕЦЬКИЙ Микола Христофорович

УДК 338.824.5

**ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК
СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ**

25.00.02 - механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

КИЇВ - 2003

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії державного управління при Президентові України.

Науковий консультант -

доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України
БЕЗЧАСНИЙ Леонід Костянтинович,
Інститут економіки НАН України,
заступник директора.

Офіційні опоненти:

доктор наук з державного управління, доцент
БІЛА Світлана Олексіївна,
Приазовський державний технічний університет, завідувач
кафедри економічної теорії;
доктор економічних наук, професор,
академік УААН
САБЛУК Петро Трохимович,
Інститут аграрної економіки УААН, директор;

доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
ЗАВАДСЬКИЙ Йосип Станіславович,
Національний аграрний університет, завідувач кафедри
менеджменту.

Провідна установа -

Науково-дослідний економічний інститут Міністерства
економіки та з питань європейської інтеграції України,
відділ проблем економічної стратегії, прогнозування та
регулювання економіки, м. Київ.

Захист відбудеться *“12” грудня 2003 р. о 14⁰⁰ год.* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.810.01 в Національній академії державного управління при Президентові України за адресою: 03057, Київ-57, вул. Ежена Потьє, 20, к. 201.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії державного управління при Президентові України (03057, Київ-57, вул. Ежена Потьє, 20).

Автореферат розісланий *“11” листопада” 2003 р.*

**Учений секретар спеціалізованої
вченої ради**

В.К. Майборода

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією із складових аграрної реформи є трансформація економічної діяльності держави як суб'єкта аграрного виробництва. Вихідним елементом цього процесу стало його роздержавлення, надання всім агроформуванням економічної і правової самостійності. Їх економічні взаємозв'язки в основному почали регулюватися не державою, а ринком. У зв'язку із цим виникла потреба в перебудові аграрної політики держави. Йдеться про те, що інститути державного регулювання сільського господарства діють паралельно з процесом ринкової самоорганізації, не заміщуючи їх, а знаходять свою нішу в загальному регулюванні аграрного виробництва. При цьому основним завданням є досягнення оптимальної взаємодії ринку і держави. На практиці це завдання виявилось досить складним і суперечливим. Повністю воно не вирішене до цього часу. Це ж стосується проблеми досягнення системного ефекту від впровадження аграрної політики держави.

За таких умов розробка наукових засад системи державного регулювання аграрного виробництва, адекватного ринковій самоорганізації, набуває особливої актуальності. Економічна діяльність держави в цілому і така її важлива складова, як аграрна політика, в умовах перехідної економіки привертала до себе пильну увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Грунтовне дослідження різних аспектів економічної діяльності держави, у тому числі в аграрному секторі, здійснили у своїх працях Л.І.Абалкін, Д.П.Богиця, В.Г.Бодров, М.П.Вітковський, П.І.Гайдуцький, А.С.Гальчинський, Й.С.Завадський, О.В.Крисальний, Ю.Я.Лузан, І.І.Лукінов, П.М.Макаренко, В.М.Малес, Л.Ю.Мельник, О.М.Могильний, О.М.Онищенко, П.Т.Саблук, В.В.Юрчишин та інші.

Визнаючи безперечні досягнення вітчизняних і зарубіжних науковців з теорії економічної діяльності держави та її важливої складової - аграрної політики, зазначимо, що поза їх увагою залишаються деякі теоретико-методологічні та практичні питання. Систематизація існуючих розробок з питань державного регулювання економіки сьогодні дає змогу обґрунтувати доцільність розгляду теорії економічної діяльності держави як цілісного наукового напрямку. Для цього є потреба у визначенні сутності її категоріального апарату. Ключовим завданням залишається розробка наукових засад щодо системи державного регулювання аграрного виробництва, забезпечення ефективності цього процесу, що дасть можливість побудувати конкурентоспроможну національну модель аграрної економіки ринкового типу, забезпечити її сталий розвиток і на належному рівні - продовольчу безпеку України. Особливого значення набуває роль держави у створенні ринкової інфраструктури, регулювання технічного оснащення сільського господарства, інноваційна політика, забезпечення ефективного використання землі, збереження і підвищення її родючості.

Отже, проблема формування ефективної системи державного регулювання аграрної сфери економіки та її подальшого розвитку зумовлена:

- концептуальною та методологічною значущістю системи державного регулювання аграрної сфери економіки і, що особливо важливо, в умовах реформування земельних відносин і відносин власності в Україні;

- недостатністю розвитку вітчизняної науки про теорію економічної діяльності держави в цілому і щодо аграрної сфери економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану Комплексного наукового проекту “Державне управління та місцеве самоврядування” (номер державної реєстрації 0200U0041030); пов’язана з темою “Механізми регулювання ринкової економіки” (номер державної реєстрації 0101U003345) Української Академії державного управління при Президентові України; у рамках держбюджетної наукової тематики економічного факультету Дніпропетровського державного аграрного університету і скоординована з тематикою робіт Інституту аграрної економіки Української академії аграрних наук “Наукові основи аграрної політики трансформування економічних відносин агропромислового виробництва в ринкових умовах” (номер державної реєстрації 0196U16303), в розробці яких здобувач брав безпосередню участь.

Мета й завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є науково-теоретичне обґрунтування методологічних засад і практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи державного регулювання аграрного сектора економіки в умовах ринкової трансформації й пореформеного розвитку.

Для досягнення мети дослідження поставлені і вирішуються такі *завдання*:

- дослідити необхідність формування наукового напрямку “Теорія економічної діяльності держави”, визначити сутність і взаємозв’язок низки категорій щодо нього;

- розглянути об’єктивну зумовленість втручання держави в ринкову економіку;

- обґрунтувати концептуальні засади досягнення оптимального співвідношення ринку і держави та визначення ефективності економічної діяльності держави;

- узагальнити пріоритетні напрями, механізми і важелі державного регулювання ринкової економіки у розвинутих країнах;

- розкрити необхідність, зміст і основні напрями державного регулювання аграрного виробництва у країнах з розвинутою ринковою економікою;

- здійснити аналіз трансформації аграрної політики держави у перехідній економіці України, результатів цього процесу в контексті ефективності господарювання аграрних підприємств;

- обґрунтувати подальші пріоритетні напрями аграрної політики в пореформений період - регулювання технічної забезпеченості сільського господарства, розвитку аграрного ринку, інвестиційно-інноваційної діяльності, земельних відносин;

- запропонувати ефективні заходи і важелі впливу держави на реалізацію зазначених напрямів її аграрної політики відповідно до вимог стратегічної мети - забезпечення продовольчої безпеки України.

Об'єктом дослідження є система і функції державного регулювання аграрного сектора національної економіки та його окремих складових.

Предметом дослідження є теоретичні і методологічні проблеми формування і розвитку системи державного регулювання аграрного сектора економіки в періоди її ринкової трансформації та пореформеного функціонування.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що регулятивні функції держави поряд із ринковим саморегулюванням є необхідною умовою ефективного функціонування аграрного сектора в національній економіці. Розробка концепції, критеріїв і механізмів функціонування аграрного сектора економіки в контексті його державного регулювання є одним із основних напрямів подальшого становлення ринкових відносин в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах управлінської й економічної і споріднених з ними наук. У роботі використано: монографічний метод - при вивченні літературних джерел і дослідженні еволюції поставлених проблем та ступеня їх розв'язання; абстрактно-логічний - для теоретичного і методологічного узагальнення, визначення сутності, місця і ролі державного регулювання економіки та формування висновків; статистико-економічний - для аналізу сучасного стану державного регулювання аграрної сфери економіки України; розрахунково-конструктивний та економіко-математичний - для розробки системи інформаційно-аналітичного забезпечення комплексного територіального розвитку й управління земельними ресурсами; системно-аналітичний - для розробки концептуальних положень і заходів стратегії розвитку земельної реформи і формування багатокладного земельного ладу в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в науковому обґрунтуванні теоретично-методологічних засад формування та розвитку економічної діяльності держави у ринковій і перехідній економіці, зокрема в її аграрному секторі. За результатами дослідження виділяються пріоритетні напрями аграрної політики держави в пореформений період, обґрунтовуються практичні рекомендації щодо їх удосконалення.

У межах проведеного дослідження щодо розв'язання наукової проблеми в роботі *вперше*:

- обґрунтовано доцільність розгляду теорії економічної діяльності держави як цілісного наукового напрямку, що реалізується не тільки через діяльність державних установ (усіх гілок влади), в яких працюють державні службовці, а й одночасно як багатоплановий процес з виділенням таких елементів: економічні функції держави, механізм державного регулювання економіки, масштаби економічної діяльності держави;

- подано визначення таких категорій, як “економічна діяльність держави”, “економічна політика держави”, “економічні функції держави”, “масштаби економічної діяльності держави”, “державний механізм регулювання економіки” та інші;

- запропоновано узагальнену класифікацію економічних функцій держави: державне регулювання недержавного сектора; господарська діяльність держави (держсектор); регулювання державою національної економіки;

- обґрунтовано положення щодо неідентичності понять “економічна діяльність держави”, “державне регулювання економіки” і “державний сектор економіки”;

- розроблено концептуальний підхід до сучасної моделі аграрної економіки України і визначені її критеріальні ознаки: форми власності на землю та інші виробничі ресурси; форми господарювання; механізми, які регулюють сільське господарство;

- рекомендовано визначати ступінь керованості регіонів через інтегральний показник оцінки економічних і адміністративних методів управління з боку держави та її виконавчих органів;

удосконалено:

- концептуальний підхід до визначення оптимуму в співвідношенні ринкового й державного механізмів регулювання сучасних моделей економіки ринкового типу. Він може бути забезпечений за умови знаходження кожним з них такої “ніші”, в якій найбільш повно проявляються переваги й нейтралізуються недоліки. При цьому йдеться про формування комбінованої структури регулювання національної економіки, тобто держава не є надбудовою над ринковим саморегулюванням, менеджером на рівні підприємств, а поєднується з ними;

набули подальшого розвитку:

- концептуальні засади і критерії щодо визначення ефективності економічної політики держави, яка визначається за критеріями мінімуму витрат на її здійснення та показниками сталого розвитку економіки. Головною умовою ефективного втручання держави в економіку є системність державного регулювання, вибір пріоритетів, “точок” зростання, механізмів їх реалізації (податкова, цінова, фінансово-кредитна політика, прогнозування, програмування, індикативне планування);

- оцінка аграрної кризи в 1991-1999 роках у контексті державного регулювання й реформування аграрної сфери, коли держава як головний “режисер” не зуміла провести її раціонально і головне - не надала належної підтримки аграріям;

- дослідження системоутворюючих факторів нової державної схеми управління власністю в аграрній сфері. Виділено три основні форми державного регулювання діяльності економічних суб’єктів багатокладної аграрної економіки: затвердження єдиних правил поведінки для всіх економічних суб’єктів незалежно від форми власності; встановлення різних правових режимів для окремих груп економічних суб’єктів (залежно від форм власності); використання індивідуальних форм і способів впливу на економічні суб’єкти;

- обґрунтування правового й технічного забезпечення сільського господарства через уточнення функцій держави як стратегічного інвестора аграрної сфери, виділення нових методів державної інноваційної політики в цій сфері: перенесення, запозичення, нарощування;

- заходи з формування ефективного багатокладного земельного ладу через політику державного регулювання створення сучасних моделей ринку землі й нерухомості, пов’язаної з нею.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані автором результати дослідження спрямовані на формування механізмів ефективного державного регулювання аграрної сфери економіки.

Запропоновані науково-практичні розробки можуть бути використані в діяльності:

- суб’єктів законодавчої та виконавчої влади, зокрема Президента України, народних депутатів України та Кабінету Міністрів України при підготовці та прийнятті відповідних законодавчих актів щодо управління аграрною сферою економіки;

- органів місцевого самоврядування при підготовці статутів територіальних громад та інших нормативних актів стосовно удосконалення механізмів розвитку відповідних інституцій у сільському господарстві;

- при створенні концепцій подальшого реформування й розвитку аграрної сфери, продовольчої безпеки України;

- у навчальному процесі як дидактичний матеріал під час викладання дисциплін з підготовки фахівців у галузі державного управління та державної служби.

Результати досліджень щодо вдосконалення механізмів державного регулювання аграрного сектора економіки України впроваджені:

- Комітетом з питань аграрної політики та земельних відносин Верховної Ради України у процесі регулювання земельних відносин та аграрного ринку зерна, а також взаємовідносин органів державної влади і товаровиробників (довідка № 06-13/15-83 від 09.06.2003 р.);

- Департаментом економічної політики Кабінету Міністрів України для вдосконалення механізмів державного регулювання аграрного виробництва (довідка № 03/486 від 26.06.2003 р.);
- Міністерством фінансів України при проведенні державної політики фінансової підтримки агропромислового комплексу в 2002-2003 роках (довідка № 03160-25 від 13.05.2003 р.);
- при реалізації Програм стабілізації та розвитку агропромислового комплексу Дніпропетровської, Донецької, Запорізької областей на період до 2010 року (довідка №15-1103 від 07.07.03 р., довідка № 398/12 від 04.06.2003 р., довідка № 911-06 від 10.06.2003 р.);
- фермерськими господарствами Василівського району Запорізької області (довідка № 16/03 від 06.05.2003 р.);
- у практичній діяльності аграрних підприємств Дніпропетровської, Донецької, Запорізької областей: ТОВ “Нова Хортиця”; ТОВ “Агрофірма “Дабл ю Джей Донбас”, ТОВ “Ольга”, ТОВ “Агротехпром”, АТЗТ “Екопрод А.Т.” (акти від 16-25.11.2002 р.).

Дисертант є співавтором розробки інформаційно-програмного комплексу “Земля”, який впроваджений у Запорізькій області (довідка № 03-01/780 від 30.05.2003 р.).

Теоретичні розробки дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Дніпропетровського державного аграрного університету при викладанні таких дисциплін: “Економіка сільського господарства і АПК”, “Мікроекономіка”, “Макроекономіка”, “Управління сільськогосподарським виробництвом” (довідка № 16-11-483 від 06.06.2003 р.).

Особистий внесок здобувача у співавторських роботах (номери [2-10; 23; 36; 40; 50; 54; 56] зі списку літературних джерел, що поданий в авторефераті) такий: визначено ефективність діяльності фермерських господарств [2]; виділено напрями інвестиційного забезпечення відтворення основних засобів [3]; вивчено елементи ринку [4]; встановлено стримувальні фактори інноваційної діяльності, ринкові механізми інвестування інновацій та напрями їх державної підтримки, інноваційну інфраструктуру [5]; досліджено наукові засади державного регулювання розвитку економіки, відносин власності в ринкових умовах [6]; вказано основні напрями ринкового регулювання аграрного сектора економіки [7]; розглянуто сучасний стан ринкової економіки [8]; визначені шляхи активізації економічної діяльності держави в умовах ринку [9]; проаналізовано фінансове становище підприємства [10]; здійснено аналіз інвестування аграрного сектора у Донецькому регіоні [23]; розраховано ефективність інвестиційних проектів підприємств [36]; досліджено роль держави в економічній системі [40]; виділено проблеми іноземного інвестування агропромислового комплексу [50]; визначено показники інвестиційної діяльності підприємства [54]; з’ясовано вплив держави на підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК [56].

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дисертації доповідались і обговорювались на 17 науково-теоретичних і науково-практичних міжнародних,

всеукраїнських і регіональних конференціях, конгресах і семінарах, зокрема: “Економічні та фінансові проблеми сільськогосподарського виробництва в перехідний період до ринку” (Дніпропетровськ, 1997); “Наука і освіта” (Дніпропетровськ, 1998, 1999); “Економіка України: сучасні проблеми фінансування та кредитування” (Умань, 2000); “Фінансові важелі економічного зростання України на сучасному етапі” (Чернівці, 2000); “Вековой поиск модели хозяйственного развития России” (Волжськ, 2000); “Прогностичні оцінки і аналіз впливу діяльності спільних та багатонаціональних компаній на економіку України” (Полтава, 2000); “Сучасна економічна теорія та економічна політика” під егідою Міжнародного Фонду “Відродження” (Київ, 2000); “Моделирование и анализ в сложных системах” (Санкт-Петербург, 2001); “Механізми господарювання і економічна динаміка в АПК” (Харків, 2001); “Причерноморье на пороге XXI столетия: тенденции глобализации и регионализации социально-экономического развития” (Феодосія, 2001); “Теорія та практика управління у трансформаційний період” (Донецьк, 2001); “Бюджетно-податкова політика в Україні (проблеми та перспективи розвитку)” (Ірпінь, 2001); “Вдосконалення методів та засобів управління економічними процесами в регіоні в контексті сучасного етапу ринкової трансформації економіки України” (Одеса, 2002); “Актуальні проблеми державного управління і місцевого самоврядування” (Запоріжжя, 2002); “Україна в міжнародних економічних відносинах в умовах глобалізації”, “Актуальні проблеми розвитку відкритої економіки України” (Київ, 2002), “Україна у світовій економічній спільноті” (Дніпропетровськ, 2003).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 72 наукових працях загальним обсягом 231 обліково-видавничий аркуш, з них авторських - 151 обліково-видавничий аркуш, у тому числі в 10 монографіях (одна - авторська), 24 статтях у наукових фахових виданнях з державного управління, 33 статтях в інших фахових наукових виданнях, 14 - в інших наукових публікаціях за темою дисертації.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, семи розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи - 433 сторінки, з них: 9 рисунків займають 7 сторінок, 31 таблиця - 19, список використаних джерел (268 найменувань) - 23, 12 додатків - 13 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** розкрито сутність і стан проблеми, що розв’язується; обґрунтовано вибір та актуальність теми дослідження; визначено мету й завдання досліджень, а також наукову новизну і практичну корисність одержаних результатів; наведено результати апробації основних результатів та їх опублікування.

У першому розділі - *“Теоретико-методологічні засади аналізу сутності та умов економічної діяльності держави”* - досліджене питання про доцільність розгляду цілісного наукового напрямку *“Теорія економічної діяльності держави”*, і, відповідно, з’ясовано сутність і взаємозв’язок низки категорій, що безпосередньо стосуються держави як суб’єкта економіки, об’єктивну зумовленість втручання держави в економіку, ефективність цього процесу, пріоритетні напрями, механізми і важелі здійснення реформ у країнах з розвинутою ринковою економікою.

Економічна діяльність держави - це найбільш загальне поняття, яке характеризує її як суб’єкт економіки. Воно охоплює всі економічні явища і процеси, в яких держава бере безпосередню участь або так чи інакше втручається в них (регулює, стимулює або гальмує їх розвиток). Близьким за змістом є поняття *“економічна політика держави”*, в якому акцентується увага на суб’єктивності процесу *“економічної діяльності держави”* (на відміну від ринку, що діє в автоматичному режимі). Тобто економічна політика держави реалізується через діяльність державних установ (усіх гілок влади), в яких працюють державні службовці.

Економічна діяльність (політика) держави - багатоплановий процес. До його складу входять такі елементи (об’єкти): економічні функції держави; механізм державного регулювання економіки, який охоплює методи (інструментарій) реалізації останнього; масштаби економічної діяльності держави.

При визначенні економічних функцій держави в роботі пропонується застосувати загальний (концептуальний) і більш конкретний підхід, тобто виділяти вузькі і більш широкі напрями економічної діяльності держави. У першому випадку економічні функції держави групуються за трьома напрямками: так чи інакше держава виступає як зовнішня сила щодо недержавних суб’єктів національної економіки, у той чи інший спосіб втручається в їх господарську діяльність, регулює її або надає підтримку; безпосередня економічна (господарська) діяльність держави; державне регулювання національної економіки, тобто регулювання економічних процесів у державному і недержавному секторах економіки з метою стабільного розвитку економіки, досягнення найбільш можливого рівня в її ефективності, соціалізації і справедливості.

Механізм державного регулювання економіки визначається як система засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує реалізацію соціально-економічних і правових функцій. Інакше кажучи, державний механізм включає політико-правові, організаційно-управлінські засоби і важелі управління (регулювання) господарською діяльністю суб’єктів ринкової економіки. Масштаби економічної діяльності держави зумовлюють кількісну визначеність цього процесу.

В економічній науці не існує єдності поглядів щодо обсягів та масштабів економічної діяльності держави. В роботі виділяються і аналізуються дві концепції: 1) втручання держави в

економіку має бути мінімальним; 2) значні обсяги економічної діяльності держави згідно з кейнсіанською парадигмою.

Особливого значення в сучасних умовах набуває проблема пошуку оптимуму у співвідношенні ринку і держави. Концептуально напрям її розв'язання можна визначити в такому положенні: держава повинна пом'якшувати негативні наслідки дії ринкового механізму і, по можливості, їх усувати, втручатися в економіку там, де інші регулюючі механізми діють недостатньо або менш ефективно, або їх не можна застосовувати взагалі. При цьому дуже важливо враховувати те, що економічні, соціальні і політичні чинники, які зумовлюють державне втручання в економіку, досить динамічні, не є раз і назавжди заданими, а тому масштаби і функції економічної діяльності держави не можуть бути постійними і визначеними на довготривалий період.

Внаслідок значної одержавленості сучасних моделей економіки ринкового типу, в тому числі аграрного виробництва, особливо актуальною є економічна ефективність цього процесу. В роботі зазначається, що ефективність як економічної, так і соціальної політики держави не може бути визначена за відомою формулою щодо окремих господарських суб'єктів "результати - витрати". У загальному вигляді її характеризують три критерії: рівень ефективності національної економіки; її стабільність; соціальна справедливість. Такі критерії зумовлені діями всіх суб'єктів економіки. Однак в умовах її значної одержавленості це переважно визначається чинною економічною політикою держави.

На сьогодні господарське право цивілізує ринкову економіку, а держава, яка його створює і контролює виконання, виступає посередником і гарантом в економічних відносинах різних суб'єктів господарювання.

У другому розділі - *"Система державного регулювання аграрного сектора в розвинутій ринковій економіці"* - досліджується необхідність державного втручання в аграрну сферу ринкової економіки і акцентується увага на пріоритетних напрямках цього процесу - державному регулюванні земельних відносин і аграрного ринку.

Необхідність втручання держави в систему ціноутворення аграрного сектора в загальній формі пояснюється тим, що у сільськогосподарському виробництві економічний процес відтворення завжди пов'язаний з природним. Підприємства I і III сфер агропромислового комплексу щодо сільського господарства мають можливість диктувати йому ціни і часто її використовують. Вирішити цю кардинальну проблему може, насамперед, держава. Іншого шляху для нормального розвитку аграрного виробництва не існує.

У дисертації ставиться питання про можливість бездотаційності цін у цьому секторі економіки. Адже в економічному аспекті дотування цін у сільському господарстві є нерациональним, якщо виходити з інтересів всього суспільства. Кошти, які направляються в

сільське господарство, отримуються в результаті перерозподільчих процесів, посилення податкового тиску на інших суб'єктів економіки. Стосовно сільського господарства це гальмує прогресивний з економічного погляду процес концентрації виробництва, послаблює конкуренцію, знижує економічну зацікавленість і відповідальність аграрних товаровиробників. Сьогодні існують різні варіанти розв'язання проблем аграрного ринку. Один з них - бездотаційне його функціонування щодо фермерських господарств.

Об'єктивна необхідність державного регулювання сільського господарства і надання йому допомоги визначається сукупністю умов і факторів. В роботі виділяються основні з них.

1. У сільському господарстві основним виробничим ресурсом є земля. Виснаження сільськогосподарських угідь, що перебувають у приватній власності, набуло в деяких країнах загрозливих масштабів.

2. Кожна країна прагне, наскільки це можливо, забезпечити себе власним продовольством, і держава підтримує національних товаровиробників, захищає їх від дешевого імпорту. Це зумовлює регулювання державою зовнішньоекономічних зв'язків стосовно аграрного виробництва з метою забезпечення продовольчої безпеки. Тим більше, низька цінова доступність продовольства в Україні зумовила зниження рівня споживання основних продуктів харчування (табл. 1).

Водночас держава бере активну участь у регулюванні аграрної сфери; збереженні і підвищенні родючості ґрунтів; техніко-технологічному його розвитку; науковому забезпеченні; підготовці кадрів. В роботі обґрунтовано положення, що економічні, соціальні і політичні чинники, які зумовлюють державне втручання в аграрну економіку, досить динамічні, а тому обсяги економічної діяльності і функції держави в аграрній сфері не можуть бути постійними і визначеними на довготривалій період. Перед державою повсякчас виникає проблема посилення або послаблення тих чи інших механізмів аграрної політики, забезпечення оптимуму в співвідношенні ринку і держави. І, напевне, головною і постійною проблемою аграрної політики є забезпечення її ефективності. Тепер стає очевидним, що важливі не стільки масштаби економічного втручання в аграрну сферу, скільки його ефективність.

У третьому розділі - "Трансформація економічної діяльності держави в аграрній сфері перехідної економіки" - розглянута перебудова аграрної політики держави у період з 1990 по 2002 рік. При цьому головна увага зосереджена на роздержавленні і правовій забезпеченості аграрної економіки в Україні. Це пояснюється тим, що одержавлений суспільний сектор аграрної економіки поступався ринково-підприємницькому, оскільки в першому немає реального (персоніфікованого) господаря-власника. В такій моделі аграрної економіки відсутня висока мотивація до ефективної, продуктивної і творчої праці, їй не притаманна реальна економічна відповідальність за результати господарської діяльності.

Споживання основних продуктів харчування на одну особу за рік, кг

Показники	1990	1995	1999	2000	2001	2001 у відсотках до 1990
М'ясо та м'ясопродукти	68,2	38,9	33,0	32,5	31,1	45,6
Молоко та молочні продукти	373,2	243,5	209,9	197,7	205,2	55,0
Яйця, штук	272	171	163	164	180	66,2
Хлібні продукти	141,0	128,4	121,8	124,1	129,5	91,8
Картопля	131,0	123,7	121,9	134,5	139,5	106,5
Овочі та баштанні	102,5	96,6	95,9	101,0	104,8	102,2
Плоди і ягоди	47,4	33,4	22,1	29,1	26,4	55,7
Риба та рибні продукти	17,5	3,6	7,2	8,3	11,0	62,9
Цукор	50,0	31,6	32,6	36,5	39,4	78,8
Олія	11,6	8,2	8,9	9,3	10,0	86,2

* Розраховано за даними: Сільське господарство України за 2001 рік: Стат. щорічник. - К.: Держ. ком. статистики України. - 2002. - С. 109.

Модель економіки, що почала формуватися в Україні з початку 90-х років ХХ століття, дістала назву “перехідної” (трансформаційної). В роботі запропоновано розглядати її сутність з двох поглядів: статичного (структурного) і динамічного розвитку (вектор руху). Стосовно динаміки перехідної економіки важливим є визначення її стратегічної, пореформеної моделі. До цього часу на державному рівні така модель не розроблена навіть контурно. Практично загальноновизнаним є положення, згідно з яким пореформена модель економіки не повинна бути ринковою, як це властиво епосі вільної конкуренції. В роботі визначається, що пореформеній моделі економіки в Україні при всіх її національних особливостях мають бути притаманні спільні для всіх сучасних моделей економіки ринкового типу ознаки: поліформічність щодо реформ власності та господарювання, механізмів, які її регулюють; соціалізація економічних процесів; одержавленість у раціональних межах. Це стосується і аграрної сфери економіки.

У дисертації зазначається, що стосовно нашої дійсності і з огляду на первісний зміст поняття “приватний” (від латинського *privatus* - приватний) приватизація означає

політико-правовий акт, спрямований на перехід об'єктів державної власності в будь-яку форму недержавної. Тому приватизація являє собою один з напрямів роздержавлення, що забезпечує економічну самостійність новому власнику.

Іншим способом роздержавлення є комерціалізація підприємств, що належать державі. Умовно тут можна виділити нижчу (мінімальну) і вищу межі, в яких держава не виключається з відносин власності і господарювання, а державному підприємству надається економічний і юридичний статус підприємця.

У роботі розмежовуються процеси приватизації і паювання. Приватизуватися можуть лише об'єкти державної власності, що передаються недержавним юридичним і фізичним особам. Вони стають їх приватними власниками. Паювання стосовно колишніх колгоспів являє собою реформування відносин власності в рамках однієї і тієї самої форми. Природа її не змінюється. Кожний, хто входив до складу колгоспу, був власником нарівні, його частка в спільному майні не визначалася. Паювання - це персоніфікація колективної власності, її перехід у колективно-приватну.

З урахуванням того, що в Україні аграрну реформу ініціювала і визначала напрями її здійснення держава, в дисертації значна увага приділяється трансформації економічної діяльності держави щодо аграрного виробництва. При цьому визначаються конкретні напрями і важелі здійснення такого процесу, а також те, які із цих напрямів будуть діяти і в пореформеній моделі аграрної економіки, а які відімруть.

Створення державою правового поля, необхідного для встановлення і розвитку ринково-підприємницького середовища в аграрній сфері економіки, є головним напрямом аграрної політики. В роботі обґрунтовується теза, згідно з якою господарське право безпосередньо стосується економіки і певною мірою є його складовою. Сучасна правова "мережа", що регулює аграрну сферу економіки, має чимало недоліків, які обов'язково слід усувати. Це стосується практично всіх її складових. Недоліком господарського права є те, що багато його елементів недостатньо узгоджені між собою, а іноді й суперечать один одному. Головною вадою господарського права є відсутність розробленої на державному рівні та офіційно схваленої доктрини подальшого розвитку аграрної сфери економіки. У зв'язку із цим необхідно прийняти закон про сільське господарство. Важливою є розробка ефективного правового поля не тільки для сільського господарства, а й для I і III сфер агропромислового комплексу з метою регулювання їх зв'язків із сільським господарством; збільшення фінансування виконання більшості прийнятих законодавчих актів і нормативів .

Законодавство щодо сільського господарства сьогодні покликане розв'язати такі проблеми: по-перше, прийняти в пакеті низку законів, які необхідні для післяреформеного розвитку аграрної сфери (аграрною партією вже подано на розгляд пакет з 18 законів), по-друге - низку законів у

руслі прийнятого Земельного Кодексу (2001 р.). І, головне, необхідно узгодити між собою законодавчі акти, забезпечити їх виконання економічними і адміністративними методами.

У четвертому розділі - *“Аграрна реформа в контексті її державного регулювання”*- визначені основні ознаки сучасної моделі аграрної економіки України, витоки глибокої аграрної кризи і розроблені пропозиції щодо державного регулювання ефективності господарювання агроформувань.

У середині 90-х років минулого століття вчені-аграрії почали підбивати підсумки аграрної реформи в Україні. При цьому пропонувались різні критерії і показники її оцінки. На сучасному етапі розвитку з'явилася можливість не тільки більш повно її оцінити, але вести мову про закінчення трансформаційного процесу і розбудову моделі аграрної економіки ринкового типу. В дисертації вона досліджується за такими критеріями: форми власності та господарювання і механізми, які регулюють аграрний сектор; його продуктивність і ефективність порівняно із “соціалістичною” моделлю аграрної економіки; соціальна спрямованість сучасної аграрної економіки. В роботі на підставі проведеного дослідження зроблені такі висновки: сучасна модель аграрної економіки є трьохукладною за формами власності і багатокладною щодо організаційно-правових форм господарювання. Вона регулюється трьома механізмами: ринковим, менеджментом на рівні окремих господарчих осередків і частково державним. І за цими ознаками сучасна модель аграрної економіки належить до ринкового типу і аналогічна “західним”.

В Україні сформована і функціонує різноманітна за організаційно-правовими формами структура агроформувань. У роботі запропонований їх поділ на три сектори за ознакою форм власності: 1) приватно-індивідуальний, який охоплює господарства населення, селянські (фермерські) господарства, приватні підприємства; 2) приватно-спільний, що складається з товариств різного типу (з обмеженою відповідальністю, повних, командитних, відкритих і закритих) і виробничих кооперативів; 3) державний сектор, який сьогодні не відіграє помітної ролі в аграрному виробництві.

Водночас згідно з тими функціями, які цей сектор виконує, його потрібно зберегти. Йдеться, насамперед, про навчально-дослідні державні господарства (при аграрних навчальних закладах і держгоспи, що підпорядковані Українській академії аграрних наук).

Про економічну “вагомість” окремих секторів і їх складових певне уявлення дають дані табл. 2.

*Таблиця 2**

Питома вага основних категорій агроформувань у виробництві валової продукції сільського господарства у 2001 році

(у порівнянних цінах 2000 року, %)*

Показники	Валова продукція		
	Всього	У тому числі продукція	
		рослинництва	тваринництва
Приватний сектор	67,9	62,3	76,9
У тому числі: господарства населення	58,7	50,1	72,6
Приватні (приватно-орендні) підприємства	6,1	7,5	3,8
Селянські (фермерські) господарства	3,1	4,7	0,5
Приватно-спільний сектор (господарські товариства, кооперативи та інші недержавні підприємства, установи та організації)	29,7	34,8	21,7
Державний сектор	2,4	2,9	1,4

* Розраховано за даними: Сільське господарство України за 2001 рік: Стат. щорічник. - С. 42.

Серед суб'єктивних факторів першопричиною кризового стану аграрної економіки, на наш погляд, слід вважати неправильний вибір моделі переходу до ринкових відносин. При цьому не були створені належні умови для розбудови малих і середніх приватних підприємницьких агроформувань. Результатом такої аграрної політики і стала небачена в мирних умовах аграрна криза суспільного сектора.

У розділі обґрунтовується положення, згідно з яким і сьогодні найбільш актуальним залишається питання розробки науково обґрунтованої системи раціонального поєднання державного і ринкового механізмів з метою підвищення продуктивності та ефективності аграрного виробництва.

Ефективний розвиток і взаємодія різних форм власності можливі тільки за умови реалізації принципу субсидіарності (верхній рівень управління вирішує тільки ті завдання, що не може вирішити нижній).

Розкриваються три основні форми державного регулювання діяльності економічних суб'єктів багатокладної аграрної економіки: по-перше, затвердження єдиних правил поведінки для всіх економічних суб'єктів незалежно від форми власності; по-друге, установлення різних правових режимів для окремих груп економічних суб'єктів (залежно від форм власності); по-третє, використання індивідуальних форм і способів впливу на економічні суб'єкти.

Наголошується на тому, що розвиток системи державного регулювання економічної діяльності сільгоспвиробників має відбуватися одночасно в напрямі посилення відповідальності органів виконавчої влади. Нами пропонується створення постійно діючих комісій по районах з роз'яснювальними та контролюючими функціями, до складу яких увійшли б працівники всіх ланок оргструктури. Причому роз'яснювальні функції мають виконувати нижчі ланки, а контрольні - середні та вищі, представники яких мають періодично перевіряти ефективність господарювання. Пропонуємо застосовувати інтегральний показник керованості, який по кожній з областей обчислюється за формулою

$$Y = \sum_{i=1}^n \lambda_i Y_i, \quad (1)$$

де λ_i - статистична вага показників керованості за експертними оцінками; Y_i - показники керованості відносно середнього рівня по регіонах України (виробництво продукції сільського господарства, валової продукції сільського господарства на душу населення; рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств; прибуток (збиток)).

Інтегральні показники керованості по областях наведені у табл. 3.

Таблиця 3

Інтегральні показники керованості по областях

Область	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Запорізька	0,4805	-0,0514	0,0991	0,2626	0,1981	0,5462	1,3796
Дніпропет-ровська	0,2719	0,0174	0,034	0,0265	0,0467	-0,0578	0,8099
Донецька	0,417	-0,0312	-0,03	-0,025	-0,0362	-0,0443	0,5659

Динаміку зміни аналізованих інтегральних показників керованості по областях проаналізовано на рисунку. З рисунка видно, що спад за показниками керованості подоланий лише в Запорізькій області. В Донецькій та Дніпропетровській областях, хоча ці показники стабілізувались, але на дуже низькому, практично нульовому рівні, причому для Донецької області навіть цей рівень є збитковим.

Додатковий приріст інтегрального показника керованості по Запорізькій області слід віднести також і за рахунок створення запропонованих комісій з контрольно-пояснювальними функціями.

У п'ятому розділі - "Проблеми технічної і технологічної забезпеченості сільського господарства та розвитку аграрного ринку і напрями їх вирішення в контексті державного регулювання" - науково обґрунтовано необхідність і пропонуються заходи щодо вдосконалення напрямів аграрної політики держави. Пріоритетним напрямом аграрної політики є техніко-технологічне забезпечення і, по можливості, переозброєння сільськогосподарського виробництва. Його стабілізація і подальший розвиток неможливі без вирішення цього питання. Тенденція до зменшення кількості сільськогосподарської техніки в Україні є визначальним чинником, що гальмує підвищення продуктивності та ефективності аграрної сфери, зумовлює її кризу, яка поглиблюється через деградацію наявної технічної бази (табл. 4).

Таблиця 4*

Парк тракторів, зернозбиральних комбайнів та вантажних автомобілів сільськогосподарських підприємств на кінець року, тис. шт.

Вид техніки	1990	1995	1999	2000	2001	2001 у відсотках до 1990
Трактори	495	469	347	319	296	59,8
Зернозбиральні комбайни	107	91	70	65	61	57,0
Вантажні автомобілі	296	278	245	227	209	70,6

* Розраховано за даними: Сільське господарство України за 2001 рік: Стат. щорічник. - С. 166.

Зношеність техніки в середньому становить 60%. Більша частина сільськогосподарської техніки - це давно застарілі конструкції. В аграрному секторі відчувається хронічний дефіцит техніки нового покоління.

При цьому держава може сприяти купівлі зарубіжної техніки, причому лише тієї, що не виробляється в Україні, або створенню вітчизняного машинобудівного комплексу сільськогосподарського призначення.

Проблема дефіциту коштів, безперечно, зумовлює раціональне їх використання. На жаль, поки що цього не спостерігається. Йдеться про те, що головною проблемою розвитку вітчизняного

машинобудування сільськогосподарського призначення на сьогодні є відсутність єдиної технічної політики, концентрація зусиль товаровиробників на виробництві певних видів техніки. Держава тут припустилася стратегічної помилки: не розробила єдиної програми перебудови і розвитку сільськогосподарського машинобудування, не виділила пріоритетні його напрями і потрібні для цього кошти.

Установлено, що держава може використовувати такі основні напрями та заходи технічної політики щодо сільського господарства.

1. Розробити і затвердити на державному рівні комплексну програму виробництва в Україні сільськогосподарської техніки, яка не поступалася б кращим світовим стандартам, була б конкурентоспроможною на внутрішньому і зовнішньому ринках.

2. Увести диференційований податок на імпорт техніки - пільговий на машини і елементну базу до тих, які або зовсім не виробляються в Україні, або випускаються, але мають низький технічний рівень; підвищений - на машини низького технічного рівня, аналоги яких випускаються в Україні. Перелік таких машин має щорічно затверджуватись за поданням Міжвідомчої експертної ради, яку доцільно створити при Головному управлінні технічної політики Міністерства аграрної політики.

3. Сприяти створенню різних організаційних форм спільного використання техніки для більш ефективної експлуатації високопродуктивної техніки, виконання енерго- та трудомістких і спеціальних робіт. Спільне використання технічних засобів може здійснюватись на основі як індивідуального, так і групового володіння. На базі вітчизняної техніки або створення спільних підприємств з'явиться більше можливостей для широкого застосування лізингу, який, безумовно, відкрив усім агроформуванням широкий доступ до сучасної техніки і прогресивних технологій.

4. Вдосконалити механізми лізингу, особливо державних лізингових операцій. Цілком можливо, що державі краще надавати цільові пільгові кредити аграрним товаровиробникам для придбання сільськогосподарської техніки (можливо, і під заставу техніки). Вважаємо за доцільне і безпосереднє товарне кредитування аграрних товаровиробників виробниками сільськогосподарської техніки (тобто її продаж у кредит).

Держава шляхом цінового регулювання і квотування обсягів і структури товаровиробництва може безпосередньо підтримувати рівень прибутковості і рентабельності сільськогосподарських підприємств, обмежувати ринкові ціни монополістів, запроваджуючи жорстке антимонопольне законодавство.

Без державного втручання в цінову політику і аграрний ринок вітчизняна аграрна сфера не в змозі здійснювати не тільки інтенсивне, а навіть екстенсивне розширене відтворення. Насамперед, для цього необхідно розробити методологію визначення реальних витрат основної маси сільськогосподарських товаровиробників і забезпечення їх відшкодування в процесі

подальшого товарообміну. Провідне місце в методології ціноутворення належить визначенню моделі ціни, яка виконує функцію регулятора виробництва.

В Україні було б виправданим усі кошти, які спрямовуються у сільське господарство, зосередити на формуванні чіткої системи гарантованих закупівель товарної сільськогосподарської продукції. Варто застосувати і такий непрямий метод регулювання цін державою, як підвищення мита і встановлення квот на імпорту певних видів продукції сільського господарства, особливо тих, що виробляються в Україні в достатній кількості і кращої якості. Значною мірою може усунути руйнівні цінові диспропорції в товарообігу між сільським господарством та I і III сферами агропромислового комплексу розвиток ринкової інфраструктури.

Становлення системи державної сертифікації продовольства в Україні триватиме не менше від 10 років. Тому вже зараз необхідно розробити державну програму підвищення якості та пакет відповідних документів, які б створили законодавчу базу для нових умов виробництва продукції українського агробізнесу.

У шостому розділі - *“Державне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в сільському господарстві”* - визначено, що одним з основних завдань активізації інвестиційного процесу аграрного сектора національної економіки України разом зі становленням реального власника - суб'єкта господарювання - та ринкового економічного середовища є створення дієвого економічного механізму самофінансування на основі розгортання товарно-грошових відносин. Це завдання має вирішуватись шляхом адаптації підприємницької діяльності до ринкових умов господарювання та освоєння механізмів самофінансування.

Катастрофічно знизилися обсяг і питома вага капітальних інвестицій у собівартості валової продукції сільського господарства. З 1990 по 2000 рік питома вага інвестицій в основний капітал у валовій продукції сільського господарства знизилася з 24,2 до 1,9%.

Держава має виконувати функції стратегічного інвестора, стимулювати і підтримувати інвестиційну діяльність середнього і малого підприємництва. Усе це передбачає реалізацію певних напрямів роботи:

- стійку стабілізацію і наступне поживлення виробництва з опорою на нині конкурентоспроможну частину виробничого апарату;
- вжиття комплексу заходів щодо нормалізації платіжної дисципліни, створення сприятливого податкового режиму з метою нарощування продуктивного капіталу;
- стимулювання інвестицій у реальний сектор економіки (сферу матеріального виробництва) за рахунок розвитку системи державних гарантій;
- проведення зваженої політики на фондовому ринку, що забезпечує раціональний баланс інтересів його фінансового і реального секторів.

Основні завдання державної інвестиційної політики в галузі централізованих інвестицій:

- збільшення масштабів державного інвестування в міру розширення доходної частини бюджету, в тому числі за рахунок використання на інвестиційні цілі бюджетних коштів, що додатково мобілізуються на ринку державних боргових зобов'язань;

- зміщення акцентів бюджетного фінансування з реалізації масштабних завдань на підтримку підприємств, що ефективно працюють при підтримці інфраструктурних і життєзабезпечуючих виробництв;

- підвищення фінансової дисципліни стосовно виконання державних зобов'язань з фінансування інвестиційних витрат;

- розширення масштабів часткового державно-комерційного фінансування ефективних інвестиційних проектів приватного капіталу, в тому числі шляхом надання державних гарантій під кредити, що залучаються інвестором у комерційних банках.

З метою розширення масштабів залучення позабюджетних джерел фінансування інвестицій визначені такі заходи державної підтримки:

- зміцнення фінансової бази інвесторів на основі проведення нової гнучкої амортизаційної політики, розширення практики прискореної амортизації основного капіталу;

- стимулювання інвестиційної активності малого і середнього підприємництва, проведення з цією метою політики його активної державної підтримки, що враховує галузеві і регіональні особливості розвитку цього сектора економіки;

- формування умов і механізмів залучення в інвестиційну сферу особистих заощаджень і надання необхідних гарантій щодо забезпечення надійності внесків населення.

З огляду на економічні закономірності, що реально склалися в Україні, економічну ситуацію і перераховані заходи державної інвестиційної політики можна виділити такі напрями подолання інвестиційної кризи в аграрному секторі:

- створення сприятливого інвестиційного клімату; відповідних умов для пріоритетного розвитку приватних інвестицій шляхом взяття державою на себе частини ризиків в умовах високої інвестиційної ризикованості ринкових перетворень; збільшення обсягів державних інвестицій і підвищення їх ролі в структурній та інвестиційній політиці;

- залучення іноземних інвестицій; реорганізація, санація і банкрутство фінансово неспроможних аграрних підприємств.

Слід внести такі зміни в закони України “Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності”, “Про інноваційну діяльність” та Податковий кодекс, які дадуть змогу активізувати інноваційну діяльність.

В аграрній сфері слід виділити такі методи державної інноваційної політики:

- перенесення, який полягає у використанні наявного зарубіжного науково-технічного потенціалу в аграрній сфері через закупівлю ліцензій на високоефективні технології для освоєння виробництва продукції нових поколінь;

- запозичення, який передбачає освоєння випуску наукомісткої продукції, яку виробляли раніше в індустріально розвинутих країнах, на основі використання дешевої робочої сили та частини науково-технічного потенціалу аграрної сфери економіки;

- нарощування, який полягає в тому, що за умови використання власного науково-технічного потенціалу, залучення іноземних учених, об'єднання досягнень фундаментальної і прикладної науки можна створити нові продукти і технології, які використовуються у виробництві та соціальній сфері.

В Україні ще не сформувалася система фінансово-кредитних інститутів, що спеціалізуються на страхуванні ризиків, пов'язаних з реалізацією інновацій. У зв'язку із цим сьогодні слід створити Інформаційно-аналітичний центр управління інвестиційними і комерційними ризиками (Центр управління ризиками).

У сьомому розділі - *“Державне регулювання земельних відносин в аграрній сфері”* - зазначено, що перетворення форм власності на землю не тільки не сповільнили деградацію сільськогосподарських угідь, включаючи рілля, а навпаки, супроводжувалося відчутною активізацією руйнівних процесів - посиленням вітрової й водної ерозії, збільшенням площ засолених і закислених, перезвожених земель.

Визначено принципи, на яких має базуватися система концептуальних положень і заходів щодо створення ефективного багатоукладного земельного ладу на стратегічну перспективу: унікальність землі в суспільному відтворенні; ширший зміст земельної реформи, ніж аграрної; урахування інтересів всіх суб'єктів земельної реформи; комплексний характер земельної реформи; необхідність економічного обґрунтування земельних перетворень, вжиття певних організаційних заходів.

У цілому для ефективного землекористування на державному рівні передбачається здійснення таких заходів: запобігання подальшому руйнуванню земельного потенціалу аграрної сфери; введення економічного механізму диференційованого оподаткування торговельних угод, пов'язаних із землею; розробка механізму та програм перерозподілу земель; системи нормативних розмірів земельних ділянок. Система концептуальних положень виходить з передумови, що проведення другого етапу земельної реформи неможливе без завершення створення на всій території України єдиної державної кадастрової служби, механізму іпотечного кредитування під заставу земель, системи страхування в галузі земельних відносин та системи спеціалізованих земельних банків, удосконалення землевпорядкування і перебудови структури проектних інститутів і підприємств землевпорядкування.

У подальшому розвиток земельних відносин неможливий без створення ефективного ринку землі. Нами виділено найважливіші особливі риси земельного ринку, що має функціонувати в сільському господарстві: обов'язкова соціальна орієнтація на реалізацію економічних інтересів сільського населення; поетапність включення різних категорій земель у ринковий оборот; чітке державне регулювання такого ринку і створення нормативно-правової бази ціноутворення на землю; диференційований підхід до соціальних груп - суб'єктів земельного ринку, до їх участі в ринкових угодах; обмеження спекулятивно-“тіньових” угод, пов'язаних із землею.

Державне регулювання створення сучасної моделі ринку землі і нерухомого майна, пов'язаного з нею, покликане здійснювати активну стабілізуючу економічну політику; сформувати єдиний об'єкт нерухомості як облікову одиницю; створити єдину державну систему реєстрації нерухомості і прав на неї; забезпечити законодавчий захист і гарантії держави прав на зареєстровану власність; стандартизувати вимоги до опису і методів оцінки об'єктів нерухомості; організувати відкритий і стандартизований доступ до інформації про об'єкти нерухомості, їх історії; однозначно визначити в законодавчих актах види діяльності на ринку землі і типи операцій; мінімізувати податки і збори на операції із землею і нерухомим майном для його власника; систематизувати й усунути протиріччя в чинній законодавчій і нормативній базі відповідно до Цивільного кодексу; визначити пріоритети в підготовці законодавчих актів у сфері регулювання ринку землі; розробити єдину термінологію і систему понять; забезпечити координацію діяльності всіх суб'єктів ринку нерухомості.

Найважливішою умовою ефективного функціонування нової системи регулювання комплексного територіально-галузевого господарювання на землі є його надійне інформаційно-аналітичне забезпечення.

В Запорізькій області було впроваджено інформаційно-програмний комплекс “Земля”, призначений для управління земельними ресурсами регіону. За допомогою запропонованої нами інформаційної системи можна буде здійснювати облік і управління земельними ресурсами.

ВИСНОВКИ

1. Практично в усіх сучасних моделях ринкової економіки держава є одним із пріоритетних її суб'єктів. Відповідно з'явилась потреба виділити особливий науковий напрям - “теорію економічної діяльності держави” і розробити категоріальний апарат, який розкриває сутність держави як суб'єкта економічної системи. Особливістю держави є те, що вона одночасно є політичним інститутом і здійснює економічну діяльність за допомогою численних, ієрархічно побудованих органів державної влади. У складі економічної діяльності (політики) держави можна

виділити такі елементи: економічні функції держави; механізм державного регулювання економіки; методи (важелі) його реалізації. При визначенні економічних функцій держави застосовується концептуальний і більш конкретний підхід, тобто виділяються вузькі і більш широкі напрями її економічної діяльності. Визначення в економічній науці державного регулювання як форми і способу реалізації економічної політики держави доповнюється тим положенням, що це лише один із напрямів реалізації економічної політики. Механізм державного регулювання економіки являє собою систему засобів, важелів, методів і стимулів, за допомогою яких держава регулює економічні процеси, забезпечує виконання соціально-економічних і правових функцій. Державний механізм включає політико-правові, організаційно-управлінські форми і засоби регулювання господарської діяльності суб'єктів ринкової економіки.

2. У всіх моделях економіки ринкового типу важливе практичне значення має забезпечення оптимального співвідношення ринкового і державного механізмів, що регулюють економіку. Концептуальні засади розв'язання цієї проблеми полягають у тому, що держава пом'якшує негативні наслідки дії ринкового механізму, а по можливості їх усуває, захищає конкуренцію, розробляє правила економічної поведінки усіх суб'єктів економіки (господарське право) і контролює їх дотримання, задовольняє суспільні потреби і організовує господарську діяльність у галузях економіки, в яких приватний бізнес не має переваг. У сучасних моделях економіки ринковий (спонтанний) і державний (свідоме планово-прогнозне регулювання) механізми поєднуються, доповнюють один одного. Оптимальне кількісне і якісне співвідношення між ними досягається тоді, коли економічна діяльність держави охоплює процеси, в яких вона є більш ефективною у соціально-економічному плані, ніж ринок.

3. Основними умовами і факторами, що визначають об'єктивну необхідність державного регулювання сільського господарства і надання йому допомоги, є збереження і підвищення родючості землі, забезпечення продовольчої безпеки країни, регулювання аграрного ринку. Щодо реформування цін державою і підтримки приватних господарств, то в межах національної економіки відбувається перерозподіл коштів. За рахунок інших суб'єктів держава надає підтримку сільському господарству. Без такої підтримки підвищується його конкурентоспроможність і в економічному плані суспільство виграє, але це загострює соціальні проблеми.

4. За ініціативою держави з початку 90-х років ХХ століття в Україні здійснюється аграрна реформа. Її основна мета - роздержавлення існуючої раніше тотально одержавленої моделі аграрної економіки, перебудова її на ринково-підприємницьких засадах. Напрямами роздержавлення були: приватизація, комерціалізація, паювання. Ці процеси потребують правової забезпеченості аграрного виробництва, адекватного ринковим умовам. В Україні прийнято десятки законодавчих актів і указів Президента щодо перебудови аграрної сфери економіки, її нормального функціонування та розвитку. Недоліком сучасного правового поля аграрної сфери є

те, що багато його елементів недостатньо узгоджені між собою, а іноді і суперечать один одному. У зв'язку із цим на сьогодні необхідно прийняти закон про сільське господарство, що врегулює зв'язки сільського господарства з I і III сферами агропромислового комплексу. Слід збільшити фінансування для виконання більшості прийнятих законодавчих актів і нормативів.

5. Підсумком аграрної реформи є розбудова нової для України моделі аграрної економіки ринкового типу. За такими ознаками, як форми власності і господарювання, механізми, що її регулюють, вона аналогічна "західним" моделям. У виробництві валової продукції сільського господарства в Україні провідне місце належить приватним господарствам. Майже на 70% в економічному та соціальному аспектах результати реформ виявилися негативними. В останні роки дещо покращилися економічні показники роботи аграрних підприємств, що вказує на початок позитивної дії реформування. Але ще потрібен тривалий час, щоб в економічному і соціальному плані сільське господарство досягло рівня 1990 року. Глибока аграрна криза зумовлена дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників. Серед останніх головним є низька ефективність аграрної політики держави. Вона потребує якісної перебудови і насамперед визначення пріоритетів.

6. Пропонується нова державна схема управління власністю в аграрній сфері. Виділено три основних форми державного регулювання діяльності суб'єктів аграрної економіки: затвердження єдиних правил їх поведінки незалежно від форми власності; встановлення різних правових режимів для окремих груп економічних суб'єктів (залежно від форм власності); використання індивідуальних форм і способів впливу на них. Запропоновано використання інтегральних показників управління. Динаміка їх зміни показує, що спад за показниками управління подоланий лише по Запорізькій області. В Донецькій та Дніпропетровській областях показники управління стабілізувались, але на низькому, практично нульовому рівні, причому для Донецької області навіть цей рівень є збитковим. Позитивний приріст інтегрального показника управління по Запорізькій області слід віднести також і за рахунок створення запропонованих комісій з контрольно-пояснювальними функціями. Видається доцільним створення постійно діючих комісій по районах з роз'яснювальними та контролюючими функціями, до складу яких увійшли б працівники всіх ланок оргструктури. Причому роз'яснювальні функції потрібно концентрувати у нижчих ланках, а контрольні - у середніх та вищих, представники яких повинні періодично перевіряти ефективність господарювання.

7. На сьогодні система державного регулювання економіки залишається нерозвиненою, у ній зберігається безліч уже неіснуючих рудиментарних форм при гострій нестачі справді необхідних. Зокрема, відсутні норми відповідальності за цінову дискримінацію споживачів, інші форми несумлінної конкуренції, вкрай нерозвинена судова система дозволу господарських опитувань, неврегульовані відносини землекористування і доступу до інших природних ресурсів,

застаріла система відповідальності за забруднення навколишнього середовища, немає надійного захисту споживачів, фактично не діють механізми відповідальності посадових осіб як державних відомств, так і приватних підприємств за несумлінне виконання своїх обов'язків. Усунення цих та інших недоліків у системі державного регулювання економічної діяльності є найважливішою умовою “запуску” механізмів ринкової конкуренції і самоорганізації, необхідним елементом соціального захисту й одним із ключових напрямків економічної політики держави в аграрній сфері. Розвиток системи державного регулювання економічної діяльності сільгоспвиробників має відбуватися одночасно з удосконаленням законодавства, зміцненням судової системи, підвищенням якості роботи і відповідальності органів виконавчої влади.

8. Пріоритетним напрямом аграрної політики є сприяння техніко-технологічному забезпеченню і, по можливості, переозброєння сільськогосподарського виробництва. При цьому держава може використовувати такі основні напрями та заходи технічної політики щодо сільського господарства: розробка і затвердження на державному рівні комплексної програми виробництва в Україні сільськогосподарської техніки; введення диференційованого податку на імпорт техніки; вдосконалення механізму державного лізингу.

9. Державне регулювання аграрного ринку полягає у забезпеченні паритету цін в агропромисловому комплексі, що може бути здійснено шляхом: розробки методології визначення реальних витрат основної маси сільськогосподарських товаровиробників і забезпечення їх відшкодування в процесі подальшого товарообміну; формування чіткої системи гарантованих закупівель товарної сільськогосподарської продукції; використання заставних цін; розвитку ринкової інфраструктури; проведення політики жорсткого контролю за формуванням цін для підприємств, що виробляють і реалізують матеріально-технічні ресурси для сільськогосподарських підприємств; розробки державної програми підвищення якості продукції.

10. Однією з основних функцій держави в аграрній сфері економіки в сучасних умовах є науково-консультаційне забезпечення приватних агроформувань, створення найсприятливішого для них інформаційного середовища. Великі промислові, торговельні і фінансові структури та корпорації, безумовно, мають більші можливості для самостійного здійснення і розвитку маркетингової діяльності. Сільськогосподарські підприємства і фермерські господарства щодо цього перебувають у нерівних умовах порівняно з іншими суб'єктами підприємницької діяльності.

11. Визначено функції держави як стратегічного інвестора та основні завдання державної інвестиційної політики в галузі централізованих інвестицій. З метою розширення масштабів залучення позабюджетних джерел фінансування інвестицій розроблені заходи державної підтримки. Виділено напрями подолання інвестиційної кризи в аграрному секторі економіки.

12. Для підвищення ефективності державного регулювання створення сучасної моделі ринку землі і нерухомого майна, пов'язаного з нею, необхідно: проводити активну стабілізуючу

економічну політику; сформувати єдиний об'єкт нерухомості як облікову одиницю; створити єдину державну систему реєстрації нерухомості і прав на неї; забезпечити законодавчий захист і гарантії держави щодо прав на зареєстровану власність; стандартизувати вимоги до опису і методів оцінки об'єктів нерухомості; організувати відкритий і стандартизований доступ до інформації про об'єкти нерухомості, їх історію; визначити в законодавчих актах види діяльності на ринку землі і типи операцій; мінімізувати податки і збори на операції із землею і нерухомим майном для його власника; систематизувати й усунути протиріччя в чинній законодавчій і нормативній базі відповідно до Цивільного кодексу; визначити пріоритети в підготовці законодавчих актів у сфері регулювання ринку землі; розробити єдину термінологію і систему понять; забезпечити координацію діяльності всіх суб'єктів ринку нерухомості.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Корецький М.Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці: Моногр. - К.: Вид-во УАДУ, 2002. - 260 с.
2. Борисова В.А., Маслак Н.Г., Корецький М.Х. Диверсифікація сільськогосподарського виробництва фермерських господарств: Моногр. - Суми: Довкілля, 2002. - 202 с. - Авторських - 3,0 д.а.
3. Дацій О.І., Корецький М.Х. Основні виробничі фонди у сільському господарстві: сучасний стан та шляхи підвищення економічної ефективності використання: Моногр. - Д.: Наука і освіта, 2001. - 104 с. - Авторських - 2,3 д.а.
4. Мельник Л.Ю., Вініченко І.І., Корецький М.Х. Ринок, його елементи та їх взаємодія: Моногр. - Запоріжжя: Гуманіт. ун-т "ЗІДМУ", 2002. - 158 с. - Авторських - 3,5 д.а.
5. Корецький М.Х., Дацій О.І. Інноваційний процес в АПК і перспективи його розвитку. - Д.: Наука і освіта, 2001. - 144 с. - Авторських 4,1 д.а.
6. Мельник Л.Ю., Корецький М.Х. Держава і власність: Моногр. - Д.: Січ, 2002. - 409 с. - Автор. - 12,8 д.а.
7. Мельник Л.Е., Корецький М.Х., Карпенко А.Н. Система отношений собственности и хозяйствования в аграрном секторе экономики. - Д.: Січ, 2000. - 392 с. - Авторських - 10,1 д.а.
8. Мельник Л.Ю., Корецький М.Х., Огаренко В.М. Економіка, власність і підприємство. - Д.: Січ, 2001. - 612 с. - Авторських - 15,2 д.а.

9. Мельник Л.Е., Корецький Н.Х., Цебенко Н.Н. Государство и экономика: Моногр. - Д.: ДГАУ, 1997. - 160 с. - Авторських - 1,8 д.а.

10. Чупіс А.В., Корецький М.Х., Кашенко О.Л. Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства. / За ред. А.В. Чупіса. - Суми: Довкілля, 2001. - 404 с. - Автор. - 5,7 д.а.

Статті в наукових фахових виданнях

11. Корецький М. Власність і державно-планова система господарства // Вісн. УАДУ. - 2002. - № 2. - С. 98-108.

12. Корецький М. Господарська мотивація як елемент організаційно-економічного механізму господарювання в аграрній сфері // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. - О.: ОРІДУ УАДУ, 2002. - Вип. 10. - С. 259-269.

13. Корецький М. Детермінованість державної власності потребами та імперативами ринку // Зб. наук. пр. УАДУ / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. - К.: Вид-во УАДУ, 2002. - Вип. 1. - С. 437-450.

14. Корецький М. Джерела інвестування та засоби державного управління інвестиційною діяльністю в АПК України // Актуальні проблеми державного управління: Наук. зб. -- О.: Одеськ. філ. УАДУ; Оптимум, 2001. - Вип. 6. - С. 167 - 177.

15. Корецький М. Досвід реальної приватизації в зарубіжних країнах // Вісн. УАДУ. - 2001. - № 4. - С. 119-128.

16. Корецький М. Наукові засади державного регулювання розвитку аграрної економіки // Зб. наук. пр. УАДУ / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. - К.: Вид-во УАДУ, 2003. - Вип. 1. - С. 345-354.

17. Корецький М. Особливі риси українського земельного ринку і їх об'єктивна основа // Вісн. УАДУ. - 2003. - № 2. - С. 105-112.

18. Корецький М. Основні напрямки та механізми роздержавлення в перехідний до ринку період // Вісн. УАДУ. - 2000. - № 4. - С. 105-115.

19. Корецький М. Підсобні господарства населення в нинішній і перспективній моделі аграрної економіки // Вісн. УАДУ. - 2001. - № 3. - С. 104-111.

20. Корецький М. Пріоритети державного управління інвестиціями в Україні // Зб. наук. пр. УАДУ / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. - К.: Вид-во УАДУ, 2001. - Вип. 2. - Ч.ІV. - С. 119-128.

21. Корецький М. Проблеми реформування відносин власності на землю // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. - О.: ОРІДУ УАДУ, 2002. - Вип. 11. - С. 184-195.

22. Корецький М. Програма розвитку агропромислового сектора південно-східної частини України до 2003 р. як один із напрямків структурної політики держави в перехідній економіці // Зб. наук. пр. УАДУ / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. - К.: Вид-во УАДУ, 2001. - Вип. 1. - С. 65-73.
23. Корецький М., Берестовий К. Проблеми інвестування аграрного сектора у Донецькому регіоні // Командор. - 2001. - № 1. - С. 24-26. - Автор. - 0,7 д.а.
24. Корецький М. Регулювання ціноутворення у сільському господарстві перехідної економіки України // Вісн. УАДУ. - 2001. - № 1. - С. 134-144.
25. Корецький М. Рівні управління державною власністю // Вісн. УАДУ. - 2002. - № 3. - С. 78-86.
26. Корецький М. Система інформаційно-аналітичного забезпечення комплексного територіального розвитку й управління земельними ресурсами // Упр. сучас. містом. - 2003. - № 1-3 (9). - С. 66-70.
27. Корецький М. Система концептуальних положень і заходів стратегії розвитку земельної реформи і формування багатокладного земельного ладу в Україні // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. - О.: ОРІДУ УАДУ, 2002. - Вип. 12. - С. 142-155.
28. Корецький М. Соціальна політика та інноваційний розвиток аграрної сфери економіки // Вісн. УАДУ. - 2003. - № 1. - С. 395-398.
29. Корецький М. Соціально-економічні функції регіональних органів управління сільським господарством // Зб. наук. пр. УАДУ / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. - К.: Вид-во УАДУ, 2000. - Вип. 2. - Ч.ІV. - С. 95-100.
30. Корецький М. Спільні критерії сучасних моделей економіки у розвинених країнах // Зб. наук. пр. УАДУ / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. - К.: Вид-во УАДУ, 2002. - Вип. 2. - С. 175-187.
31. Корецький М. Сучасні моделі ринкової економіки у розвинених країнах // Вісн. УАДУ. - 2002. - № 1. - С. 93-102.
32. Корецький М. Сучасні напрями економічної діяльності держави в аграрному виробництві розвинутих країн // Вісн. УАДУ. - 2001. - № 2. - Ч.ІІ. - С. 107-115.
33. Корецький М. Тенденції розвитку державного сектора в державній економіці // Вісн. УАДУ. - 2000. - № 3. - С. 215-218.
34. Корецький М. Трансформаційний потенціал і межі приватизації державного майна // Вісн. УАДУ. - 2002. - № 4. - С. 110-118.

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій, тези доповідей

35. Корецький М.Х. Аграрна реформа та потенціал агропромислового комплексу // Матеріали Всеукр. конф. молодих учених - аграрників, 11-13 жовт. 2000 р. - Х.: ХДАУ, 2000. - С. 64-66.
36. Корецький М.Х., Берестовий К.С. Активізація залучення інвестицій в агропромисловий комплекс // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб.наук.пр. - Д.: ДНУ, 2000. - Вип. 26 - С. 45-52. - Автор. - 0,5 д.а.
37. Корецький М.Х. Відносини держави і ринку: пошуки оптимуму // Держава та регіони. - 2002. - № 1. - С. 61-64. - (Сер. "Держ. упр.").
38. Корецький М.Х. Власність у системі економічних відносин // Держава та регіони. - 2001. - № 2. - С. 26-35. - (Сер. "Економіка та підприємництво").
39. Корецький М.Х. Державне регулювання відносин власності і господарювання // Україна у світовій економічній спільноті: Матеріали всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених - Д.: Наука і освіта, 2003. - С. 86-88.
40. Корецький М.Х., Кульнева Г.М. Державне регулювання як складова моделі трансформації економічної системи // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб.наук.пр. - Д.: ДНУ, 2001. - Вип. 84. - С. 58-70. - Автор. - 0,6 д.а.
41. Корецький М.Х. Державне управління якістю сільськогосподарської продукції як один із шляхів формування економіки сталого розвитку // Глобалізація економіки: нові можливості чи загроза людству?: Матеріали міжнар. конф. - Донецьк, 2000. - Т. 1. - С. 155-161.
42. Корецький М.Х. Диверсифікація виробництва як метод управління ризиком на підприємствах споживчої кооперації // Актуальні питання удосконалення фінансово-кредитного механізму в Україні: Зб. матеріалів наук.-практ. конф. 29-30 трав. 2001 р., м. Запоріжжя. - Запоріжжя: ЗНТУ, 2001. - С.73-76.
43. Корецький М.Х. Диверсифікація діяльності підприємств споживчої кооперації в умовах ринку. // Вісн. Сум. нац. аграрн. ун-ту: Наук.-метод. журн. - 2001. - № 2. - С. 118-120. - (Сер. "Фінанси і кредит").
44. Корецький М.Х. Досвід США з формування бюджетної політики підтримки сільського товаровиробника // Наук.вісн. Буковин. держ. фінансов.-екон. ін-ту: Зб.наук.ст. міжнар. наук.-практ. конф. "Фінансові важелі економічного зростання України на сучасному етапі": В 2 ч. . - Чернівці: ПП Кондратьєв, 2000. - Вип. 1. - Ч. 1. - С. 117-120.
45. Корецький М.Х. Економічна діяльність держави // Економіка підприємства: проблеми теорії та практики: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених - Д.: Наука і освіта, 2003. - С. 47-49.

46. Корецький М.Х. Зміст і взаємозв'язок категорій, що характеризують систему аграрних відносин у ринковій економіці // Держава та регіони - 2001. - № 1. - С. 5-11. - (Сер. "Економіка та підприємництво").
47. Корецький М.Х. Існування держави і ринку в сучасних умовах // Фінансово-кредитна система України: проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених. - Д.: Наука і освіта, 2003. - С. 144-146.
48. Корецький М.Х. Комерціалізація державних підприємств - один із методів державного управління // Теорія та практика управління у трансформаційний період: Тези доп. всеукр. наук. - практ. конф. - Донецьк: ІЕП НАН України. - 2001. - Т. 1. - С. 183-188.
49. Корецький М.Х. Кооперація та інтеграція в аграрному виробництві // Вісн. Сум. держ. аграрн. ун-ту: Наук.-метод. журн. - 2000. - № 2(9). - С. 206-209.- (Сер. "Фінанси і кредит").
50. Корецький М.Х., Бондаренко О.А. Міжнародні інвестиції в "Агропромисловій програмі Південно-Східної України - 2003" - місце, параметри, проблеми // Регіон. перспективи. - 2000. - № 5 (12). - С. 93-96. - Автор. - 0,2 д.а.
51. Корецький М.Х. Методологічні принципи розробки та елементи аналізу стратегії розвитку підприємств споживчої кооперації // Національний кооперативний рух та структурні зміни в економіці України ХХІ століття: Зб. робіт учасн. наук.-практ. конф. - К.: Укоопспілка, 2001. - С. 316-320.
52. Корецький М.Х. Організаційно-економічний механізм господарювання в умовах розвитку ринкових відносин в аграрній сфері // Державне управління в умовах інтеграції України в Європейський Союз: Матеріали наук.-практ. конф. / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. - К.: Вид-во УАДУ, 2002. - Вип. 1. - С. 296-298.
53. Корецький Н.Х. О роли кооперации в аграрном секторе Украины // Экономика и упр. - 2001. - № 4(29). - С. 12-13.
54. Корецький М.Х., Кульнева Г.М. Особливості інвестиційної діяльності в Запорізькому регіоні // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб.наук.пр. - Д.: ДНУ, 2000. - Вип. 48.- С. 5-11. - Автор. - 0,4 д.а.
55. Корецький М.Х. Особливості ціноутворення в аграрному секторі перехідної економіки України // Інвестиції, ХХІ століття: регіональні аспекти. Зб. доп. міжнар. наук.-практ. конф. 17-18 листоп. 2000 р., м. Умань. - К.: Наук. світ, 2000. - С. 81-83.
56. Корецький М.Х., Берестовой К.С. Підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК (на прикладі Донецької області) // Регіональні перспективи. - 2000. - № 5 (12). - С. 82-85. - Автор. - 0,2 д.а.
57. Корецький М.Х. Потенціал колективних форм господарювання в аграрному секторі перехідної економіки // Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні:

Матеріали наук.-практ. конф. / За заг.ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. - К.: Вид-во УАДУ, 2001. - С. 76-81.

58. Корецький М.Х. Право власності як сукупність різних правочинностей // Становлення правової держави в Україні: проблеми та шляхи вдосконалення правового регулювання. - Д.: Наука і освіта, 2001. - С. 57-60.

59. Корецький М.Х. Проблеми колективних форм господарювання в аграрному секторі України // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб.наук.пр. - Д.: ДНУ, 2001. - Вип. 82. - С. 29-35

60. Корецький М.Х. Проблеми становлення особистих підсобних господарств населення аграрного сектора економіки України // Вісн. ХДАУ. - 2001. - № 6. - С. 133-136. - (Сер. "Економіка і АПК і природокористування").

61. Корецький М.Х. Системний аналіз проблеми керованості аграрного сектора економіки України // Держава та регіони. - 2003. - № 1. - С. 153-159.- (Сер. "Економіка та підприємництво").

62. Корецький М.Х. Створення прогностно-концептуальної моделі організаційно-структурної динаміки України // Держава та регіони. - 2002. - № 2. - С. 176-178.- (Сер. "Економіка та підприємництво").

63. Корецький М.Х. Сутність і структура державної власності в ринковій економіці // Держава та регіони. - 2001. - № 4. - С. 61-70 (Сер. "Економіка та підприємництво").

64. Корецький М.Х. Сутність фінансового становища і фінансової стратегії підприємства в умовах бюджетно-податкової реформи // Бюджетно-податкова політика в Україні (проблеми та перспективи розвитку): Зб.наук.пр. за матеріалами наук.-практ. конф. - Ірпінь: Академія РПС України, 2002. - С. 121-125.

65. Корецкий Н.Х. Трансформационный кризис экономической системы постсоциалистических государств: основные причины и последствия // Актуальная Россия (вопросы экономической теории и практики) / Под. ред. Ю.М. Осипова, О.В. Иншакова, М.М. Гузева, Е.С. Зотовой: В 2 т., - Волгоград: Изд-во ВГУ, 2000. - Т. 1. - С. 157-160.

66. Корецький М.Х. Трансформаційний потенціал власності // Тези доп. Другої міжнар. конф. "Наука і освіта 99". - Д.: Наука і освіта, 1999. - С. 23. - Т. 20. Економічні науки.

67. Корецький М.Х. Факторний аналіз діяльності споживчої кооперації // Вісн. Сум. нац. аграр. ун-ту: Наук.-метод. журн. - 2002. - № 1(12). - С. 233-236.- (Сер. "Фінанси і кредит").

68. Корецкий Н.Х. Финансовый сельскохозяйственный налог - недостатки в исчислении и применении // Податкова політика в Україні та її нормативно-правове забезпечення: Зб. наук. пр. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф. 1-2 груд. 2000 р. - Ірпінь: Академія ДПС України, 2000. - С. 183-188.

69. Корецький М.Х. Фермерська кооперація - складова ринкової інфраструктури України // Экономические инновации: Тенденции глобализации и регионализации социально-экономического развития (инвестиционная и инновационная политика, рыночные механизмы и структуры): Сб. науч. работ - О.: Ин-т проблем рынка и экономико-эколог. исслед. НАН Украины, 2001. - Вып. 11. - С. 170-174.
70. Корецький Н.Х. Хозяйственное право и рыночная трансформация экономики // Держава і право: Зб.наук.пр. Ін-ту держава і права ім. В.М.Корецького НАН України. - К., 2001. - Вип. 11. Юридичні і політичні науки. - С. 366-370.
71. Корецький Н.Х. Человеческий капитал и национальная экономика. // Соціально-економічні аспекти збалансування потреб в трудових ресурсах: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. - Кіровоград: ДГУ, 2000. - С. 17- 20.
72. Корецький М.Х. Щодо розвитку системи маркетингу в овочепродуктовому підкомплексі агропромислового комплексу України // Маркетинг: теорія і практика. Тези доп. ІV Міжнар. наук.-практ. конф., організованої кафедрою маркетингу СДУ з КНЕУ. - К., 2000. - С. 92-93.

АНОТАЦІЇ

Корецький М.Х. Формування та розвиток системи державного регулювання аграрного сектора економіки. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю - 25.00.02 - механізми державного управління. - Національна академія державного управління при Президентові України. - Київ, 2003.

У дисертації розглядається вдосконалення системи державного регулювання аграрного сектора економіки. Досліджено теоретико-методологічні засади об'єктивної зумовленості і напрями економічної діяльності держави в ринковій економіці на різних етапах її розвитку. Проаналізована трансформація економічної діяльності держави в перехідній економіці, підбито підсумки аграрної реформи в контексті державної аграрної політики. Визначені основні ознаки сучасної моделі аграрної економіки в Україні, її проблеми та перспективи розвитку. Досліджено пріоритетні напрями аграрної політики держави в пореформений період та шляхи їх удосконалення. З'ясовані напрями регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності сільського господарства. Встановлені особливості українського земельного ринку. Розроблено систему

концептуальних положень і заходів стратегії розвитку земельної реформи і формування багатуокладного земельного устрою в Україні.

Ключові слова: аграрний сектор економіки, економічна діяльність держави, регулювання, розвиток, система, формування.

Корецкий Н.Х. Формирование и развитие системы государственного регулирования аграрного сектора экономики . - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук государственного управления по специальности 25.00.02 - механизмы государственного управления. - Национальная академия государственного управления при Президенте Украины. - Киев, 2003.

Диссертация посвящена усовершенствованию системы государственного регулирования аграрного сектора экономики. В диссертации впервые обосновано положение о целесообразности выделения отдельного научного направления “Теория экономической деятельности государства”, поскольку все ныне функционирующие в развитых странах модели экономики, хотя и рыночного типа, но в значительной мере огосударвлены.

Исследуются теоретико-методологические основы экономической деятельности государства в рыночной экономике на различных стадиях её развития. Определена особенность государства как субъекта экономической деятельности. Раскрыто содержание и соотношение категорий, характеризующих этот процесс, сущность двух главных концепций экономической деятельности государства. Разработаны концептуальные основы оптимума в соотношении государства и рынка, которые состоят в следующем: государство должно смягчать отрицательные последствия действия рыночного механизма, а по возможности их устранять.

В диссертации рассматриваются вопросы эффективности экономической деятельности государства, определяются её критерии по формуле “затраты-результаты”. Исследуются концептуальные основы и приоритетные направления, механизмы и рычаги государственного регулирования аграрного производства в экономически развитых странах. Определены условия и факторы, которые обуславливают объективную необходимость государственного регулирования сельского хозяйства. Доказывается возможность бездотационного ценообразования на продукцию сельского хозяйства.

Значительное внимание в работе уделено трансформации экономической деятельности государства в переходной экономике Украины, результатам аграрной реформы в контексте государственной аграрной политики. Установлены направления разгосударствления: приватизация, коммерциализация, паевание. Результативность аграрной реформы оценивается с

трёх позиций: политической, экономической, социальной. Определены основные условия и факторы, обуславливающие значимость хозяйственного права. Выделены обстоятельства, которые требуют усовершенствования сельского хозяйства.

Особое внимание в работе уделяется анализу и раскрытию содержания пореформенной модели аграрной экономики, выделяются её критерии: формы собственности и хозяйствования, механизмы, регулирующие её. С этой точки зрения она адекватна “западным” моделям, но с точки зрения продуктивности, эффективности значительно уступает не только им, но и базе, на которой она возникла. Основная причина этого - недостаточно эффективная аграрная политика государства. Соответственно выделяются и анализируются приоритетные направления аграрной политики государства на современном этапе и возможные пути их усовершенствования.

Приоритетным направлением аграрной политики является технико-технологическое обеспечение и, по возможности, перевооружение сельскохозяйственного производства. Государственное регулирование аграрного рынка состоит в обеспечении паритета цен в АПК. Для этого разработан комплекс мер. Определены функции государства как стратегического инвестора и основные задачи государственной инвестиционной политики в области централизованных инвестиций. Выявлены недостатки современного международного сотрудничества в сфере инновационного развития. Выделены такие методы государственной инновационной политики в аграрной сфере: перенос, заимствование, наращивание. Предложена принципиально новая постановка цели реформирования земельных отношений, система концептуальных положений и мер по созданию эффективного многоукладного земельного порядка на стратегическую перспективу. Выделены важнейшие черты земельного рынка, который должен функционировать в сельском хозяйстве. Исследованы системообразующие факторы новой государственной схемы управления собственностью в аграрной сфере. Выявлены основные формы государственного регулирования деятельности экономических субъектов аграрной экономики. Определены объективные причины кризиса аграрной экономики. В целях государственного регулирования эффективности хозяйствования аграрных предприятий предложено создание постоянно действующих комиссий по районам с разъяснительными и контролирующими функциями. Рекомендовано использование интегрального показателя управляемости для определения уровня управления аграрной сферой.

Ключевые слова: аграрный сектор экономики, экономическая деятельность государства, регулирование, развитие, система, формирование.

Koretsky N.Kh. The forming and development of state regulation system of farm economy - Manuscript.

The state government science thesis on direction - 25.00.02 - state government mechanism - National academy of Public Administration, Office of the President of Ukraine. - Kyiv, 2003.

The thesis is devoted to improvement of state regulation system of farm economy. The theoretical and methodic principles of necessary and directions of state economic activity in different stage of its development were researched. The essence and alignment of categories, which describe this process were given. The criteriations of the best alignment state and market, state economic policy efficiency were determined. The conceptions principles, main direction, mechanism of farm manufacturing in development countries were researched. The transformations of state economic activity in transform economy was analyzed, the results of farm reform under state farm policy conditions were determined. The main indication of modern farm economy in Ukraine, its problem and development prospects were determined.

Key words: farm economy, state economic activity, regulation, development, system, forming.

Підписано до друку 20.10.2003.

Формат 60 x 84 ¹/₁₆. Тираж 100 прим. Обл.-вид. арк. 1,52.

Ум.-друк.арк. 2,11. Гарн. Таймс.

Свідоцтво серії ДК № 920 від 21.05.2002 р.

Віддруковано з оригінал-макета у видавництві

Національної академії державного управління

при Президентові України.

03057, Київ-57, вул. Ежена Потье, 20, тел. 456-94-36.